

УДК 811.161.3 – 56: 398.83 (=161.3)

Суб'ект стану і суб'ект эмацыйных адносін у беларускіх народных песнях пра каханне

Н. П. МАЛАШАНКА

У сучаснай беларускай лінгвістыцы паняцце семантычнага суб'екта шматаспектнае, неадназначнае і даволі спрэчнае. Яго вывучэнне патрабуе пільных і дасканалых пошукаў. Пытанне аб семантычным суб'екце беларускага сказа – яго змесце, спосабах і формах выражэння, сінтаксічным статусе – адносіцца да ліку надзвычай дыскусійных. Існуе не адна класіфікацыя семантычнага суб'екта; адрозніваюцца і самі падыходы да яго апісання, не кажучы ўжо пра вялікі спіс навуковай літаратуры, прысвечанай тэарэтычнай дыскусіі на дадзеную тэму. У кожнага даследчыка семантычнага сінтаксісу сваё разуменне гэтай семантыка-сінтаксічнай катэгорыі. Мы, следам за Г.А. Золатавай, азначаем семантычны суб'ект як «сінтаксічна незалежны субстанцыяльны кампанент суб'ектна-прэдыкатнай структуры, які абазначае носьбіта прэдыкатыўнай прыметы» [1, с. 133].

У катэгорыі семантычнага суб'екта можна вылучыць наступныя разнавіднасці: суб'ект стану, суб'ект дзеяння, суб'ект руху, суб'ект-носьбіт прыметы, суб'ект наяўнасці / адсутнасці, суб'ект параўнання, суб'ект эмацыйных адносін, суб'ект успрыняцця і інш. Намі было выяўлена, што ў беларускіх народных песнях пра каханне найбольш прадстаўлены суб'ект стану і суб'ект эмацыйных адносін (эмацыйны). Гэта абумоўлена перш за ўсё семантыкай разглядаемых намі песень, якія вылучаюцца сярод пазаабрадавай лірычнай паэзіі сваім выключным багаццем і разнастайнасцю зместу. У беларускай народнай лірыцы песням пра каханне належыць важнейшае месца.

Галоўныя героі гэтых песень – яна і ён. У тэксце кожнай песні раскрываюцца іх пачуцці, перажыванні, учынкi, унутраны свет. Асноўнымі тэмамі тут з'яўляюцца каханне дзяўчыны і хлопца, жаданне сустрэчы, прызнанне, шчырасць у каханні, дзявочая доля, журба хлопца, вернасць, здрада. Асноўная мэта такіх песень – перадача псіхічнага і фізічнага стану, раскрыццё эмацыянальных адносін дзяўчыны і хлопца.

Разгледзім асноўныя асаблівасці суб'екта стану і суб'екта эмацыйных адносін у мове беларускіх народных песень пра каханне.

I. Суб'ект – катэгорыя сінтаксічнай семантыкі, якая валодае парадыгмай сродкаў фармальнага выражэння. Але трэба адзначыць, што далёка не ўсе магчымыя для дадзенай мовы склонавыя формы і прыназоўнікава-склонавыя злучэнні могуць перадаваць суб'ектнае значэнне. Акрамя таго, адны марфалагічныя спосабы больш універсальныя, здольныя фармалізаваць розныя семантычныя ролі суб'екта, іншыя, наадварот, прыстасаваныя толькі для выражэння адной або нешматлікіх асобных семантычных роляў. Адсюль вынікае, што для катэгорыі суб'екта характэрны пэўны набор граматычных форм, якія могуць быць выкарыстаны пры ўласна вербальным (экспліцытным) выражэнні. Той, хто гаворыць, заўсёды аказваецца перад неабходнасцю выбару моўных сродкаў, але кожны раз ён выбірае не з бясконцага мноства варыянтаў. Як лічыць В.В. Лявонцьева, «мова дыктуе свае ўмовы і кожны раз дае ў распараджэнне гаворачага строга азначаны набор фармальных сродкаў, у межах якога той рэалізуе сваё права выбару» [2, с. 109].

Суб'ект стану (статуальны), як правіла, выражаецца адушаўлёным назоўнікам (займеннікам) у наступных формах:

а) назоўны склон пры статуальных дзеясловах і прыметніках у прэдыкаце:

А я, дзяўчыненька, надта нешчасліва. [3, с. 136];

Ой, я не плачу, ой, я не тужу, // Слёзкі самі льюцца. [3, с. 166];

Таго я сяджу заплаканая – // Не па любові засватаная. [3, с. 238];

Пад таею ліпінаю // Дзяўчына плакала. [3, с. 298];

Казак маладзенькі // Ляжыць і смяецца. [3, с. 338];

б) у + родны склон пры адцягненых імёнах стану ў назоўным склоне ў прэдыкаце або статуальных дзеясловах з імем лакалізатара (часткі цэлага) стану:

Да ў мяне, маладое, самі слёзы льюцца. [3, с. 168];

...У нас не было ні тугі... [3, с. 400];

в) давальны склон пры безасабовых дзеясловах, інфінітывах, прэдыкатыўных прыслоўях:

Як мне не плакаць, як мне не плакаць. [3, с. 167];

Ой, туга мне, туга ад мілага друга. [3, с. 195];

Баліць мне галовачка. [3, с. 292];

г) вінавальны склон пры безасабовых дзеясловах фізічнага стану і мадальнага значэння (лексічна абмежаваных груп) у прэдыкаце, а таксама пры метафарычных, фразеалагічна звязаных спосабах выражэння стану:

Паб'юць цябе, разлучнічку, // Дзявоцкія слёзы. [3, с. 297];

Як мы кахаліся, // Нас бяда не знала. [3, с. 310];

Мяне ўкрые цёмна слава // На Украіне далёкай [3, с. 364].

На думку Т.В. Шмялёвай, стан – гэта «нейкі эпізод з жыцця суб'екта, з рэпертуару натуральных для яго ў рознай ступені станаў» [4, с. 16].

Па сваёй семантыцы да суб'екта стану цесна прымыкае суб'ект змены стану, які, як правіла, выражаецца адушаўлёным назоўнікам (асабовым займеннікам) у назоўным склоне пры статуальных дзеясловах у прэдыкаце або ва ўскосным склоне пры фразеалагічна звязаных спалучэннях:

Занядужыла дзяўчына, // Не ходзіць гуляці. [3, с. 56];

Заплакала дзяўчыначка, // Седзячы ў ваконца. [3, с. 162];

Яна заплакала, яшчэ затужыла. [3, с. 178];

Што цябе так рана // Да сну прыкланіла? [3, с. 298].

Суб'ект эмацыйных адносін, які таксама ярка прадстаўлены ў песнях пра каханне, выражаецца адушаўлёным назоўнікам (асабовым займеннікам) або спалучэннем колькаснага лічэбніка з назоўнікам у назоўным склоне пры дзеясловах адносін:

Ён мяне любіў, я яго прынадзіла, // Я яго прынадзіла русаю касою, // Русаю касою, дзявочаю красою. [3, с. 58];

Я цябе любіў, // Я цябе кахаў, // Цераз цябе, маладую, // Многа ноч не спаў. [3, с. 66];

Я старога змалку не любіла – // Яго следам камень пакаціла. [3, с. 173];

Маладога хлопца // Тры дзеўкі любілі. [3, с. 355];

О, ён хадзіў, о, ён любіў, // Верна заляцаўся [3, с. 401].

Акрамя таго, у разглядаемых намі песнях ёсць адзінкавыя выпадкі, калі суб'ект эмацыйных адносін выражаны формай ускоснага (давальнага) склону:

Мне дзяўчына міла [3, с. 177].

Безумоўна, у тэкстах разглядаемых намі песень суб'екты стану і суб'екты змены стану пераважаюць. Гэта тлумачыцца тым, што ўсе адносінны паміж людзьмі звязаны з іх псіхічным і фізічным станам і абумоўлены іх унутраным светам. Нават самі эмацыянальныя адносінны (кахаць, не кахаць, ненавідзець і г.д.) можна разгледзець як адну з разнавіднасцей пэўнага духоўнага стану чалавека.

Такім чынам, у даследаваных намі тэкстах народных песень назоўны склон з'яўляецца найбольш тыповым, універсальным сродкам перадачы суб'ектнай семантыкі: і суб'ект стану (змены стану), і суб'ект эмацыйных адносін могуць выражацца формай назоўнага склону:

Каліна цвіце, // Дзяўчына плача. [3, с. 177];

А ўжо ж мая дзяўчыначка // Зажурылася. [3, с. 241];

Я люблю мядок, // Ён салодзенькі, // Люблю малайца, // Ён малодзенькі [3, с. 177].

Сярод ускосных склонаў адным з самых ёмістых у семантычным плане аказаўся давальны склон без прыназоўніка, пры дапамозе якога вельмі часта перадаецца суб'ектнае значэнне стану:

А мне трудна, хлопцу маладому, // На марозе стоячы. [3, с. 194];

Ці мне цяпер жаніцца, // Ці восені ждаці? [3, с. 216].

Такім чынам, «суб'ект выконвае ў сказе дзве камунікатыўныя задачы, адна з якіх звяртае яго тварам да пазамоўнай рэчаіснасці, другая – да прэдыката» [5, с. 332]. Прааналізаваўшы вербальныя формы выражэння суб'екта стану (змены стану) і суб'екта эмацыйных адносін, мы прыйшлі да высновы, што семантычны суб'ект не заўсёды супадае з суб'ектам граматычным (дзеянікам), але семантычны суб'ект заўсёды семантычна дапасуецца да прэдыката. Акрамя таго, у мове песень пра каханне сустракаюцца такія сінтаксічныя канструкцыі, у якіх граматычны суб'ект увогуле адсутнічае (сказ граматычна аднасастаўны), а семантычны суб'ект у сказе ёсць:

Як каменю цяжэнька каціцца, // Так мне, маладзе, са старым жаніцца [3, с. 173].

Даволі цікавай асаблівасцю беларускіх песень пра каханне з'яўляецца наступная: акрамя традыцыйных суб'ектаў, якія абазначаюць назвы асоб, у лірычных тэкстах вельмі часта суб'ектамі стану, змены стану і эмацыйных адносін выступаюць назоўнікі, якія называюць жывых істот, у прыватнасці, птушак. У песнях пра каханне, як і ва ўсёй песеннай лірыцы, часта выкарыстоўваюцца вобразы голуба і галубкі, якія сімвалізуюць хлопца і дзяўчыну. Эмацыянальныя адносіны паміж закаханымі, іх стан параўноўваюцца з паводзінамі гэтых птушак: голуб буркуе і лятае, шукаючы сваю галубку, галубка – голуба. А знайшоўшы адзін другога, назаўсёды застаюцца разам. Такім глыбокім сэнсам напоўнены ў песнях гэтыя сімвалічныя вобразы:

Сядзіць голуб на дубочку, // Галубка на вішні. [3, с. 104];

Два голуба гудзе, // Галубка сакоча. [3, с. 294];

Каля млыну, каля броду // Два голуба пілі воду. [3, с. 313];

Варкаваў, брукаваў сівы галубок // На чырвонай каліне [3, с. 319].

II. Семантычны суб'ект мае дзве формы выражэння ў структуры сказа: экспліцытную (вербальную) і імпліцытную (невербальную). Безумоўна, вербальнае прадстаўленне семантычнага суб'екта лічыцца асноўным спосабам перадачы суб'ектнага значэння:

Ждала, ждала я свайго мілога, да і зажурылася. [3, с. 321];

Любіў казак дзяўчыну, не мог яе ўзяці, // За ліхімі варагамі мусіў спакідаці [3, с. 320–321].

Аднак часам сустракаецца і невербальнае выражэнне семантычнага суб'екта ў мове беларускіх народных песень. Неабходна падкрэсліць, што пазіцыя так званая “нулявога” (невербальнага) суб'екта характэрна для граматычна аднасастаўных сказаў і кантэкстуальна няпоўных сінтаксічных канструкцый. На наяўнасць семантычнага суб'екта ў структуры сітуацыі, якую адлюстроўвае сказ, могуць паказваць:

1) словаформы асабовага дзеяслова. Наяўнасць пэўнай прыметы або стану падразумявае і наяўнасць носьбіта гэтай прыметы або стану. Таму семантычны суб'ект можа быць канкрэтызаваны:

а) флексіяй дзеяслова ў цяперашнім або будучым часе:

Ці напраўду любіш, // Ці з мяне смяешся, // Да другое ходзіш – // Мне не прызнаешся? [3, с. 86];

Не люблю хрэну, // Ні цвету яго, // Не люблю ўдаўца, // Ні следу яго. [3, с. 177];

Люблю яго бровы чорны // І за тое, што маторны, // Люблю яго вочы сівы // І за тое, што ішчаслівы. [3, с. 403];

б) у кантэксте (для дзеяслоўных форм, як правіла, прошлага часу):

Захацела ў садзе спаці // Там пад яблынькамі: // – Пусці, маці, пагуляці // ночку з малайцамі [3, с. 116]. Перад гэтымі радкамі ідуць словы, дзякуючы якім раскрываецца сэнс: *Там у лузе, лузе // Зацвіла каліна, // Захацела ў садзе спаці // Малада дзяўчына [3, с. 115],* дзе

'*дзяўчына (захацела)*' – суб'ект змены стану. Адсюль вынікае, што суб'ектам у першай сінтаксічнай пабудове з'яўляецца словаформа '*дзяўчына (захацела спаці)*';

Да пад нораў не падышла, // Цалавала малайца [3, с. 188]. Перад гэтымі радкамі ідуць словы, дзякуючы якім раскрываецца сэнс: *Да дзеўка чарнабровая // Пад нораў не падышла*. [3, с. 188], дзе '*дзеўка (пад нораў не падышла)*' – суб'ект стану. Адсюль вынікае, што суб'ектам у першай сінтаксічнай пабудове з'яўляецца словаформа '*дзеўка (пад нораў не падышла, цалавала)*';

Хацеў яе ўзяці, – // Не давала маці [3, с. 404]. Перад гэтымі радкамі ідуць словы, дзякуючы якім мы разумеем сэнс: *Любіў казачэнька // Харошу дзяўчынку*. [3, с. 404], дзе '*казачэнька (любіў)*' – суб'ект эмацыйных адносін. Адсюль вынікае, што суб'ектам у першай сінтаксічнай пабудове з'яўляецца словаформа '*казачэнька (хацеў узяці)*';

2) словы катэгорыі стану (прэдыкатыўныя прыслоўі) пэўнай семантыкі (якія абазначаюць псіхічны або фізічны стан) у спалучэнні з інфінітывам і без яго:

Нельга выйсці на вулачку // За ўдовіным сынам [3, с. 145]. Вышэй ідуць радкі, дзякуючы якім мы разумеем сэнс: *Доля мая няшчасная // За мной валачэцца* [3, с. 145], дзе '*за мной (доля валачэцца)*' – суб'ект стану. Адсюль вынікае, што суб'ектам стану ў першым сказе з'яўляецца словаформа '*мене (нельга выйсці)*';

3) асобныя спалучэнні слоў:

Адзін вядзец за адну руку, // Другі – за другую, // А трэці ідзець – сэрца баліць: Любіў, ды не тую [3, с. 52]. Вышэй ідуць словы, дзякуючы якім мы вызначаем суб'ект у дадзенай канструкцыі: *А журылі мяне хлопцы – // Удаляя малайцы*. [3, с. 52], дзе аб'ектам выступае словаформа '*мяне (журылі хлопцы)*'. Адсюль вынікае, што суб'ектам стану ў першым сказе з'яўляецца словаформа '*у мяне (сэрца баліць)*';

Ой, балела, не балела, // Самі слёзы льюцца. [3, с. 163]. Вышэй ідуць словы, дзякуючы якім мы вызначаем суб'ект у дадзенай канструкцыі: *Маладзенькай дзяўчынаньцы // Галоўка балела*. [3, с. 163], дзе суб'ектам стану выступае словаформа '*дзяўчынаньцы (галоўка балела)*'. Адсюль вынікае, што суб'ектам стану ў першым сказе з'яўляецца словаформа '*у дзяўчынаньцы (самі слёзы льюцца)*';

Забалела галованька [3, с. 245]. У прыведзеным прыкладзе суб'ект вербалізуецца не з папярэдніх радкоў, а з наступных: *Відна, я памру, да гэі!* [3, с. 245], дзе суб'ектам стану выступае словаформа '*я (памру)*'. Адсюль вынікае, што суб'ектам змены стану ў першым сказе з'яўляецца словаформа '*у мяне (забалела галованька)*'.

Такім чынам, суб'ект стану і суб'ект эмацыйных адносін можа быць выражаны як вербальна, так і невербальна, аднак імпліцытнае прадстаўленне суб'екта ў структуры выказвання лічыцца перыферычным спосабам перадачы суб'ектнай семантыкі.

III. У сучаснай лінгвістычнай навуцы пытанне аб сінтаксічным статусе форм, якія валодаюць суб'ектным значэннем, застаецца адкрытым. У беларускай мове, у тым ліку ў мове фальклору, суб'ектнае значэнне не заўсёды выступае ў чыстым выглядзе. Магчымы нейтралізацыя суб'ектнага значэння, ускладненне шляхам наслаення іншых семантычных адценняў. Так, у канструкцыі *Мне дзяўчына міла* [3, с. 177] словаформа '*дзяўчына*' з'яўляецца адначасова носьбітам суб'ектнага (суб'ект-носьбіт прыметы) і аб'ектнага (аб'ект эмацыйных адносін пры суб'екце эмацыйных адносін '*мене*') значэнняў. Сінтаксічныя канструкцыі такога тыпу адносяцца да так званых канструкцый са «спалучанай суб'ектнасцю» [6, с. 120]. З другога боку, такія канструкцыі могуць быць аднесены, на нашу думку, да полісуб'ектных ('*мене*' – суб'ект эмацыйных адносін; '*дзяўчына*' – суб'ект-носьбіт прыметы).

Трэба дадаць, што ў структуры сказа беларускіх народных песень пра каханне сустракаюцца словаформы з суб'ектнай семантыкай, якія спалучаюць у сабе два і больш суб'ектных значэнні:

Я ў мамкі расла, // Гадавалася, // Як вішэнька ў саду // Красавалася [3, с. 47]. У дадзенай сінтаксічнай пабудове семантычны суб'ект '*я*' спалучае ў сабе прыметы суб'екта стану (*расла, красавалася*) і суб'екта параўнання (*Як вішэнька ў саду*);

Ой, *Тацяна, Тацяна*, // *Чарнаброва, румяна*, // *Чарнаброва, румяна* // *На ганачку стаяла* [3, с. 74]. У дадзенай сінтаксічнай пабудове семантычны суб'ект '*Тацяна*' спалучае ў сабе прыметы суб'екта стану (*стаяла*) і суб'екта-носьбіта прыметы (*чарнаброва, румяна*).

Пры разглядзе граматычна аднастастаўных сказаў трэба адказаць на пытанне, якая роля суб'екта стану ў безасабовым сказе. С.І. Какорына канстатуе: «Дзеянне (міжвольнае або мэтанакіраванае), накіраванае на аб'ект, выступае як стан гэтага аб'екта. Пры адцягненні ад дзеяча аб'ект, апынуўшыся ў цэнтры ўвагі, выносіцца ў прэпазіцыю і становіцца семантычным суб'ектам – дэагенсіўным і неактыўным» [7, с. 48]:

А божа мой, божа, як мне цяжка жыці [3, с. 353].

Незалежнасць прэдыкатыўна выяўленай непасіўнай прыметы ад яе носьбіта – агульная рыса, якая характарызуе граматычную семантыку аднастастаўных безасабовых сказаў. Аднак, на наш погляд, прымета дапускае аднесенасць да суб'екта дэагенсіўнага і дэактыўнага, але ўсё ж не абсалютна пасіўнага (*мне цяжка жыці*). Даследчык семантычнага сінтаксісу С.І. Какорына сцвярджае, што «ў аднастастаўных сказах семантычны суб'ект заўсёды аказваецца ва ўскосным склоне: ён дэагенсіўны і дэактыўны – пад уздзеяннем граматычнай семантыкі канструкцыі» [7, с. 49]:

Не жаль мне таго платочка, // А жаль вышывання. [3, с. 293];

Ніхто не такі, // Як мой сусед блізкі, // Бадай яму цяжка было, // Як каменю пльці [3, с. 297].

Развітая сістэма склонавых форм і прыназоўнікава-склонавых злучэнняў, надзеленых суб'ектным значэннем, складае асаблівасць сінтаксічнага ладу беларускага сказа. Аднак намі было выяўлена, што суб'ект эмацыйных адносін ва ўскосным склоне не прадстаўлены ў граматычна аднастастаўных сказах.

Такім чынам, семантыка-сінтаксічная структура сказа «рэалізуе план сувязі сказа з рэчаіснасцю і адначасова канкрэтызуе план сувязі з мысленнем, выражаючы не наогул суб'ект і прэдыкат думкі, а яго змястоўна-фармальныя разнавіднасці» [1, с. 25]. Адсюль становіцца відавочным, што пры разглядзе катэгорыі семантычнага суб'екта неабходна ўлічваць семантычныя і фармальныя характарыстыкі словаформ, якія прэтэндуюць на ролю суб'екта.

IV. Калі разглядаць пазіцыю семантычнага суб'екта ў структуры сказа, то перш за ўсё трэба адзначыць, што ў лінгвістыцы агульнапрызнаным з'яўляецца тэзіс аб прэпазіцыйнасці семантычнага суб'екта ў адносінах да прэдыката ў структуры выказвання:

Я не магу ўстаць, // Каню вады даць. [3, с. 67];

Як я любіў дзяўчыначку, // Табе шкода стала [3, с. 163].

Аднак постпазіцыя суб'екта ў адносінах да прэдыката таксама не выключаецца:

Цяжка рыбцы без вадзіцы. [3, с. 306];

Любілі хлопцы, бо хораша была [3, с. 334].

Аналізуючы семантычную структуру выказванняў, што складаюць тэксты беларускіх народных песень пра каханне, мы сутыкнуліся з сінтаксічнымі канструкцыямі, у якіх семантычны суб'ект займае інтэрпазіцыю ў адносінах да прэдыката:

Баліць мне галовачка [3, с. 292].

Заўважым, што інтэрпазіцыі суб'екта эмацыйных адносін у разглядаемых намі песнях не выяўлена.

Трэба падкрэсліць, што строга замацаванай пазіцыі семантычнага суб'екта ў адносінах да прэдыката ў структуры сінтаксічных канструкцый беларускіх народных песень не назіраецца. У мове фальклору дадзеныя суадносінны, з нашага пункту погляду, з'яўляюцца ў найбольшай ступені імавернымі, залежнымі ад аўтарскай манеры апавядання. Акрамя таго, у вершаванай мове, як лічыць І.І. Каўтунова, «парадак слоў не падпарадкаваны строгім нормам, якія ўласцівы літаратурнай праявічнай мове» [8, с. 43].

Такім чынам, вынікі аналізу тэкстаў беларускіх народных песень пра каханне сведчаць аб тым, што суб'ект стану (змены стану) і суб'ект эмацыйных адносін даволі шырока прадстаўлены ў гэтай разнавіднасці пазаабрадавай лірыкі. Мы разгледзелі толькі два тыпы суб'ектнага значэння, аднак нават на аснове гэтага можна сцвярджаць, што семантычны суб-

'ект – гэта базавы кампанент семантычнай структуры сказа, які мае шэраг уласцівасцей:

- Семантычны суб'ект заўсёды семантычна дапасаваны да прэдыката.
- Семантычны суб'ект можа быць выражаны любым склонам імені незалежна ад характару яго граматычнай сувязі з прэдыкатам.
- Семантычны суб'ект суадносіцца з дзейнікам элементарнага сказа, часцей супадае з ім, але не заўсёды.
- Семантычны суб'ект мае дзве формы прадстаўлення ў структуры сказа: экспліцытную (вербальную) і імпліцытную (невербальную). Вербальнае прадстаўленне суб'ектнай семантыкі лічыцца асноўным спосабам рэпрэзентацыі семантыкі суб'екта ў структуры сказа.
- Семантычны суб'ект часцей за ўсё выражаны адушаўлёным назоўнікам ці займеннікам. Прычым большасць адушаўлёных назоўнікаў мае сему асобы.
- Семантычны суб'ект у сказе часцей за ўсё адзін, але можна сустрэць сінтаксічныя пабудовы, у якіх назіраецца полісуб'ектнасць. Для такіх полісуб'ектных сказаў уласціва, як правіла, «спалучаная суб'ектнасць».
- Для семантычнага суб'екта характэрна прэ-, пост- і нават інтэрпазіцыя ў адносінах да прэдыката, што ў большай ступені залежыць ад аўтарскай манеры апавядання.

Abstract. The paper studies the peculiarities of expression of the subject of state and the subject of emotional relations in the language of Byelorussian folk songs about love.

Літаратура

- 1 Золотова, Г.А. Коммуникативные аспекты русского синтаксиса / Г.А. Золотова. – М.: Наука, 1982. – 368 с.
- 2 Леонтьева, В.В. О выражении семантики субъекта состояния в русском языке / В.В. Леонтьева // От слова к тексту: Материалы докл. Междунар. науч. конф., Минск, 13-14 ноября 2000 г.: В 3 ч. – Ч. 2 / Отв. ред. Н.П. Баранова. – Мн.: МГЛУ, 2000. – С. 109–112.
- 3 Песні пра каханне / пад рэд. А.С. Фядосіка, Г.І. Цітовіча. – Мн.: Навука і тэхніка, 1978. – 616 с.
- 4 Шмелёва, Т.В. Семантический синтаксис: Текст лекций из курса «Современный русский язык» / Т.В. Шмелёва. – Красноярск: изд-во Красноярского ун-та, 1988. – 54 с.
- 5 Арутюнова, Н.Д. Семантическая структура и функции субъекта / Н.Д. Арутюнова // Известия Академии наук СССР. Сер. литературы и языка. – 1979. – Т. 38, № 4. – С. 323–334.
- 6 Бондарко, А.В. Интерпретационные аспекты семантики субъекта (на материале русского языка) / А.В. Бондарко // Съпоставително езикознание (София). – 1990. – № 4-5. – С. 117-121.
- 7 Кокорина, С.И. О семантическом субъекте и особенностях его выражения в русском языке / С.И. Кокорина. – М.: Изд-во Московского ун-та, 1979. – 79 с.
- 8 Ковтунова, И.И. Порядок слов в стихе и прозе / И.И. Ковтунова // Синтаксис и стилистика / Отв. ред. Г.А. Золотова. – М.: Наука, 1976. – С. 43–64.